

AZ INTÉZET EGYES OSZTÁLYAINAK VITÁI ÉS ÉRTEKEZLETEI 1957-BEN

Régi Magyar Irodalmi Osztály

Az osztály értekezletein elsősorban a termékek, azaz a készülő monográfiák egyes fejezetei és a folyamatban levő, illetve tervbe vett kritikai kiadások problémái kerültek megvitatásra. Emellett mind az osztály tagjainak, mind pedig külső munkatársainknak és vendégeinknek olyan dolgozatai, melyek az intézeti tervnek megfelelően a régi magyar irodalom egyes korszakainak főbb kérdéseire valami újat adtak, akár anyagukkal, akár problémafelvetésükkel, akár módszerükkel. Az egyes beszámolókat számos hozzászólás követte, s így gyakran igen termékeny vita alakult ki:

A megbeszélések egy része a készülő, illetve tervbe vett kritikai kiadásokról szólt. *Klaniczay Tibor* a Régi Magyar Költők Tára XVII. századi sorozatának munkálatait, valamint a Zrínyi kritikai kiadás tervét ismertette. *Hopp Lajos* a teljes Mikes-kiadás tervéről és problémáiról számolt be. E kiadások részletesebb ismertetésére később visszatérünk még a folyóirat hasábjain.

A készülő monográfiák közül *Gerézi Rabán* „A magyar világi műköltészet kialakulása és kezdetei” című könyvének két fejezetét olvasta fel. Az egyikben a Szent László-ének sokat vitatott problémáit oldja meg. Így pl. bizonyítja, hogy a vers latin változata a korábbi, kb. a XV. század 70-es éveiből való; a magyarja pedig jóval később készült fordítás. Másik ismertetett fejezete Gergely deák énekét tárgyalja, mely Mátyás király szerb származású hadvezérének, Jaksics Demeternek halálára írt veszedelemének. — *Pirnát Antal* „A magyar antitrinitáriusok” c. monográfiájának szintén két fejezetét ismertette. Ezek két nagy jelentőségű szabadgondolkodó — Paleologus és Sommer János — alakját mutatják be és tanításait elemzik Kolozsvárt megtalált, kéziratban levő munkáik alapján.

A kisebb dolgozatok közül *V. Kovács Sándor* tanulmánya (Adatok egy középkori confraternitas történetéhez) a XV. század végi egyházi műveltség mibenlétére hozott érdekes adatokat. *Juhász László* pedig Dévai Biró magyar ortographiájának első, elveszett kiadását rekonstruálta. — A Jagelló-kor latin nyelvű humanizmusának sokat vitatott alaproblémáira adott választ két tanulmány. Ezek közül *V. Kovács Sándor* a Dózsa-féle parasztháború megénekelőjével, Taurinussal foglalkozott, *Gerézi Rabán* pedig Nagyszombati Mártonnal, Taurinus mellett a Jagelló-kori humanizmus legjelentősebb alakjával. — Balassi Bálinttal is két előadás foglalkozott. *Eckhardt Sándor* (Újabb fejezetek Balassi Bálint viharos életéből) cseh-szlovákiai Balassi-kutatásainak eredményeit mutatta be. (A tanulmány azóta meg is jelent az Irodalomtörténeti Füzetek 10. számaként.) *Klaniczay Tibor* pedig (Balassi Bálint „maga kezével írott könyve” és leszármazottai) legújabb filológiai kutatásait ismertette. (Megjelent: I. OK. XI.) A bemutatott dolgozatok zöme — az osztály programjának megfelelően — a XVI. század problémáira vonatkozott. Ezek közé tartozott egyik vendégünknek, *Esze Tamás*nak igen jelentős felolvasása, melyben az unitárius-mozgalom és irodalom dunántúli elterjedtségét bizonyította új adatokkal. *Jenei Ferenc* az ars-moriendi műfaj XVI. századbeli hazai alakulását mutatta be; *Stoll Béla* pedig a századfordulón dívó történeti énekek műfaji kérdéseit vizsgálta.

Míg a XVI. századdal foglalkozó beszámolók főleg új anyag bemutatásával tették gazdaggá ismereteinket, az a néhány értekezés, amely a XVII. század elejének kérdéseivel foglalkozott, igen fontos elvi problémákat vetett fel a magyar késő-reneszánusra és a korai barokkra vonatkozóan. E fontos megbeszélések keretében *Keserü Bálint* külső munkatárs a XVII. század eleji főúri irodalom sajátosságairól és sztoikus vonásairól szóló kutatásait ismertette, *Bán Imre* egy. docens Prágai András Gvevara-fordításán vizsgálta és mutatta be a korábbitól eltűnt, manierista prózai stílus kialakulását; *Jenei Ferenc* pedig a katolikus barokk-költészet kezdeteit tárgyalta Nyéki Vörös Mátyásról szóló előadásában. — Az elméleti szempontból egyik legjelentősebb felolvasást végül *Stoll Béla* tartotta, melyben a műköltészet

és a népköltészet viszonyát, ill. problémáit vizsgálta XVII. századi költészetünk anyaga alapján.

Vendégeink közül *Falvy Zoltán* és *Borsa Gedeon* ausztriai könyvtárakban végzett kutatásai eredményéről számoltak be. *Ján Mišianik* a Szlovák Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézetének osztályvezetője „A régi szlovák irodalom periodizációja” c. tanulmányát ismertette, melyet élénk és termékeny vita követett:

[G. R.

XIX. századi Magyar Irodalmi Osztály

Az 1956 decemberében előkészített munka 1957 januárjában indult meg s vált rendszeressé. Az osztály általában hetenként, ritkábban kéthetenként tartott munkaértekezleteket, melyeken az osztály tagjai és külső munkatársai beszámolókat tartottak munkaterveikről és már készülő műveikről, valamint bemutatták műveik elkészült fejezeit.

Januárban az osztály a munka- és kiadványtervről szóló megbeszélések mellett három szorosabban vett munkaértekezletet tartott: a Kazinczy-korszak néhány irodalomtörténeti és elméleti kérdéséről (előadó: *Szauder József*, jan. 17.), az Új Nemzedék c. folyóirat (1880-as évek) értékeléséről (jan. 24.; előadó *Németh G. Béla*) és a készülő Vörösmarty monográfia néhány fejezetéről (szerző: *Tóth Dezső*, jan. 31.). *Tóth Dezső* monográfiája 1957 decemberében már meg is jelent.

Februárban az osztály megvitatta (febr. 7-én) *Törő György*inek a Budapesti Hírlapról és a Magyar Hírlapról (1853—59, 1849—53) készült dolgozatát, mely az 1850-es évek irodalmi életét a folyóiratok tükrében vizsgáló nagy feldolgozás fontos fejezete és megbeszélte (febr. 14-én) *Lukácsy Sándor* külső munkatárs tudományos munkatervét, valamint az Athenaeum-ról szóló monografikus feldolgozásának első fejezeit.

Március 14-én *Somogyi Sándor* aspiránsnak Gyulai-monográfia részletét (ifjúkor, 1848—49); márc. 21-én *Horváth Károly* munkatervét és a Vörösmarty kritikai kiadás I. kötetének szerkesztési problémáit vitatta meg az Osztály; valamint — március 28-án — *Tóth Dezső* téziseit a reformkori kritikáról szóló nagyobb tanulmányához.

Áprilisban két vita volt napirenden: ápr. 18-án *Szauder József* „Kölcsey a romantika útján” c. tanulmánya (megjelent I. OK. XI.), s ápr. 25-én *Vargha Balázs* külső munkatárs Csokonai-monográfiájának első része.

Május 2-án látogatott el az Intézetbe s tartott az osztályon — vendégek jelenlétében — előadást a romantika-kutatás elvi kérdéseiről, s a lengyel romantika-kutatás problémáiról *Kazimierz Wyka* professzor, akadémikus, a lengyel Irodalomtörténeti Intézet igazgatója. Előadása, mely előzetesen feltett kérdésekhez igazodott (él-e még a „realista romantika” koncepciója? stílusnak vagy komplexebb jelenségnek, iránynak tekintik-e a romantikát? van-e kidolgozott elméletünk a romantikus népiességről? stb.) és *Horváth Károly*, *Lukácsy Sándor*, *Németh G. Béla*, *Oltványi Ambrus*, *Szauder József*, *Szabolcsi Miklós*, *Tóth Dezső* hozzászólásai nyomán szélesült tovább, igen termékeny vitával járt. *Wyka* professzor előadásának és a hozzákapcsolódó vitának az ismertetésére visszatérünk még a folyóirat hasábjain. — Május 9-én *Kovács Győző* aspiráns szentimentalizmusról szóló értekezésének fejezeit beszélte meg az osztály; május 14-én, vendégek jelenlétében is aktív részvételével (*Barta János* professzor) *Hermann István* „Arany János esztétikája” c. könyvről folyt éles, de termékeny vita, mely végeredményül helyeselte a szerző filozófiai igényességét, és elismerte esztétikai gondolatmenetének többnyire jogos voltát, de határozottan felhívta figyelmét módszerének elvi, filológiai és történelmi szempontból felülről gyöngéire; végül május 23-án *Rejtő István* „Dosztojevszkij Magyarországon” c. nagyobb dolgozatának első részét vitattuk meg.

Június folyamán két nagyobb szabású munkaterv-megbeszélés irodalmi fejlődésünk két igen fontos, összekapcsolódó s elvileg nem tisztázott kérdéséről szólt. Az egyik, jún. 6-án, *Tóth Dezső* referátumával, a reformkori elbeszélés típusainak, eszmei és stilisztikai kérdéseinek újszerű szintézise iránti igényben nyilatkozott meg, a másik, jún. 20-án, *Németh G. Béla* igen színvonalas előadásával, Kemény Zsigmond értékelésének helyes útját egyengette. Az előadó és a hozzászólók különösen Kemény megítélésének nehézségeivel, a kérdésben tapasztalt ellentmondásokkal, Kemény bírálódi nézetével és művének világnézeti hátterével, valamint művészi formájával foglalkoztak. — Jún. 26-án vitatta meg az osztály *Törökne Erdélyi Ilona* Erdélyi János életrajzának bevezető fejezeit. Júliusban *Oltványi Ambrus* bocsátotta vitára *Toldy Ferenc*ről szóló értekezésének első részét.

Szeptember elején a Petőfi-biográfia kérdéseinek, a kötetekre osztásnak, a munkatársak és a munkamenet kijelölésének tárgyában (előadó: *Dienes András*) tartott az osztály fontos értekezletet. Szept. 13-án *Lukácsy Sándor* külső munkatárs Athenaeum-monográfiájának fejezeit, szept. 20-án pedig *Németh G. Béla* Asbóth János-dolgozatának stíluslemző részeit beszéltek meg. Október folyamán az osztály négy tagjának külföldi tanulmányútja

miatt csak egy munkaértekezlet volt, *Fekete Sándor* „Fiatal Magyarország” c. monográfiájának tervéről.

Novemberben, illetve decemberben *Rejtő István* és *Szaunder József* csehszlovákiai, *Somogyi Sándor* romániai, *Tóth Dezső* pedig lengyelországi kutatóútjának eredményeit foglalta össze egy-egy osztályértekezleten. December elején került sor *Szekeres László* Jókaiival kapcsolatos kutatásainak megbeszélésére is.

Az 1957. évi viták sorozatát az osztály két fontos elméleti jellegű megbeszéléssel zárta le. Nov. 29-én három referátum részletes elemző munkájával, s a körükük fonódó vitával az 1955-i realizmus-kongresszus 2. részének (A kritikai realizmus, Barta János professzor előadása s a vita) máig fennálló, ill. tovább vitatandó irodalomelméleti és történeti kérdéseit tárgyalta meg az osztály, egy további irodalomelméleti konferencia előkészítése céljából is. December közepén pedig egy elvi értékű tanulmány (H. Lefebvre: Vers un romantisme révolutionnaire, NRF oct. 1957) megvitatása került sorra. A lényegében saját maga által is kifogásolt ideológiai tévedésbe (az intelligencia önálló politikája stb.), beleeső szerzőnek művét mint megrázó s elgondolkoztató emberi dokumentumot fogadta az Osztály — tételeit melyeknek egzisztencialista alapját, „krizológiai” hovatarozását általában ki lehetett mutatni, lényegében nem fogadta el.

Sz. J.

XX. századi Magyar Irodalmi Osztály

Az osztály heti munkaértekezletei során megvitatásra kerültek a korszak egy-egy kiemelkedő alakjával vagy problémájával foglalkozó újonnan megjelent monográfiák, az osztály tagjai készülő monográfiáinak egyes fejezetei vagy tervezetei, az élő irodalom néhány jelentős új alkotása és az Eötvös Loránd Tudományegyetemnek a XX. század irodalmával foglalkozó jegyzete.

Az év folyamán megjelent monográfiák közül *Kispéter András* Juhász Gyuláról szóló és *József Farkas* „Rohanunk a forradalomba” c. könyveiről *Szabolcsi Miklós* tartott vita-indító beszámolót. *József Farkas* könyvéről dicsérrellel állapították meg, hogy először vizsgálja irodalmunk forradalmasító szerepét az első világháború idején, de megállapították azt is, hogy kutatásai még alapos kiegészítésre szorulnak. — *Heller Agnes* Kosztolányi-könyvének (Az etikai normák felbomlása) megvitatása során *Béldi Miklós* vitanyitó beszámolója rámutatott a könyv módszertani hibáira, a sokszor önkényes szövegmagyarázatokra és elemzésekre. Az elhangzott kritikait észrevételekre a szerző válaszolt. — Vitát rendezett az osztály *Kolozsvári-Grandpierre Emlé* Karinthy-tanulmányáról a szerző részvételével. A vita nem zárult kiegyenlítő eredménnyel. A hozzászólók egy része ugyanis egyetértett a cikkel, mások azonban egyoldalúnak minősítették, kifogásolva, hogy Grandpierre csak a hibákat keresi Karinthyban, legjobb művein pedig átsiklik.

A készülő monográfiák közül *Czine Mihály* Móríc Zsigmondról szóló disszertációjának három fejezete került fargyalásra. A bemutatott részletek elsősorban a kezdő Móríc Zsigmond fejlődésével foglalkoznak, de megrajzolják Móríc helyét a magyar széppróza folyamatában és fontos megállapításokat tesznek magyar elődeihez, mintáihoz fűződő kapcsolatairól is. — *Bokor László* két alkalommal ismertette készülő *József Attila*-disszertációjának részleteit: a költő etikai problémáival, illetve marxizmusával foglalkozó fejezeteket.

Több munkaértekezlet foglalkozott Babits életrajzával, ill. életművével. *Belia György* külső munkatárs készülő Babits-életrajzának első fejezeteit ismertette. A bemutatott részletek Babits családjáról, gyermekkoráról, iskoláiról számos új adatot tartalmaznak. *Ungvári Tamás* aspiráns sokszempontú referátuma Babits írói pályájának 1920-ig terjedő első nagy szakaszát ölelte fel. Babits és Osvát kapcsolatát ismertette vendégként *Basch Lóránt* tanulmánya, mely sok ismeretlen adattal egészítette ki a két író kapcsolatáról élő közfelfogást. Ez a tanulmány a Baumgarten-alapítvány történetéről készülő könyvének első fejezete.

A Nyugat folyóirat előzményeivel foglalkozott az osztály egy másik vendégének, *Pók Lajos*nak a dolgozata, mely azóta már meg is jelent (It. 1957). Négy folyóirat (Jövendő Magyar Génius, Figyelő, Szerda) anyagából elemezte ki a szerző a Nyugat felé mutató vonásokat. *Nagy Péter* vitára bocsátotta Szabó Dezsőről készülő könyvének első fejezeteit, melyekben a fiatal Szabó Dezső tanári pályájának egyes állomásait ismertette. A hozzászólók elsősorban a Szabó Dezső székesfehérvári éveire vonatkozó új eredményeket emelték ki. — *Vargha Kálmán* kritikátörténeti dolgozata Móríc Zsigmond irodalmi fogadtatásának első évtizedével foglalkozott, kiemelte Ady, Babits, Ignó, Kosztolányi és általában a Nyugat érdemét Móríc elismertetésében s részletesen tárgyalta Schöppflin jelentőségét az első évtized Móríc-irodalmában. *Barta András* készülő Krudy-életrajzának egyik fejezetét ismertette. Dolgozata elsősorban a Nyiregyházán végzett helyi biográfiai kutatásokat foglalta össze.

Hasznosnak mutatkoztak azok a viták is, amelyek egy-egy monográfia részletes tervezetével foglalkoztak. (*Kispéter András* Tömörkényről, *Tamás Attila* a XX. század

magyar elbeszélő költészetéről és *Diószegi András* a XX. századi magyar novella-irodalomról készülő munkájának tervezetét mutatta be.) Több esetben azonban a viták eredményességét csökkentette, hogy a tervezetek csak üres kereteket adtak meg, konkrét értékelő jellegű, tartalmi meghatározások nélkül.

A kész és a készülő műveken kívül vita zajlott le az Ady-kritikai kiadás eddig megjelent kötetéről és az Ady-kutatás feladatairól. Az utóbbin az osztály tagjain kívül több Ady-kutató (*Lengyel Géza*, *Hegedüs Nándor*, *Kovalovszky Miklós*, *Földessy Gyula*) is megjelent, és hozzászólásaikkal elősegítették az Ady-kutatás gyakorlati feladatainak tisztázását. A megbeszélésről beszámoló is megjelent már. (I. OK. XI.)

Megvitatta az osztály *Bóka László* egyetemi jegyzetét a XX. század magyar irodalmáról, megállapítva, hogy legújabb (1957-es) jegyzete nagy fejlődést mutat az elmúlt évek egyetemi jegyzeteihez képest.

Az osztály egyik értekezletén *dr. Varga Ervin* aspiráns patográfiai dolgozatát adta elő *József Attila* betegségéről. A tanulmány a kortársak emlékezései alapján tett kísérletet *József Attila* betegségének elemzésére. Érdekes hipotézise, hogy *József Attila* öngyilkossága pillanatnyi szándék és nem megfontolt elhatározás következménye lehetett. A vitában az osztály tagjain kívül több ideggyógyász szakember, köztük *Nyirő Gyula* professzor is részt vett.

Az élő magyar irodalom egy-egy fontos kérdése is vitára került. *Béldi Miklós* készülő Illyés-disszertációjának egyik fejezetét mutatta be. *Nagy Péter* Illés Endre Krétarajzok c. esszé-kötetét, egy más alkalommal pedig *Németh László* *Égető Eszter* c. regényét ismertette. Két alkalommal folyt vita *Kassák* művészetéről: *Németh G. Béla* *Kassák* pályája első periódusának stíluskérdéseit, *Szabó György* pedig *Kassák* elfeledett fiatalkori verseit elemezte. Az utóbbi alkalommal *Kassák Lajos* is felszólalt. *Szabolcsi Miklós* *Weöres Sándor* lírájával foglalkozó tanulmányát mutatta be, kimutatva *Weöres* költészetének belső ellentmondásait és méltatva gazdag formavilágát. A tanulmány azóta már megjelent. (It. 1957.)

V. K.

Világirodalmi Osztály

Az osztály — feladatának megfelelően — számos alkalommal foglalkozott értekezletein folyóiratának, az Irodalmi Figyelőnek szerkesztési problémáival. E megbeszélések sorából kiemelkedik a március 12-én és az október 22-én tartott értekezlet, melyeken a folyóirat első két évfolyamát, illetve az 1957. évi első számát vitattuk meg az Intézet más osztályainak számos tagjával együtt; valamint a december 11-i megbeszélés, amely a Figyelő további átalakításával és színvonalemeléseinek kérdésével foglalkozott.

Az év folyamán sor került az osztály legtöbb tagjának munkabeszámolójára, készülő munkáik ismertetésére. *Sziklay László* *Krman Dánielre* és *Hviezdoslavra* vonatkozó kutatásait, *Rába György* a Nyugat műfordítói esztétikájáról szóló készülő művét, *Nyirő Lajos* az orosz forradalmi demokraták tragikumelméletével kapcsolatos vizsgálatait, *Vajda György Mihály* a német klasszicizmus drámaelméletéről szóló értekezésének részleteit és *Schiller* magyarországi hatásáról tervezett monográfiáját ismertette. Ezeknek a beszámolóknak a megvitatásában részt vett az illető kérdések számos szakembere, elsősorban az egyetem modern filológiai tanszékeiről.

Az osztály egyes tagjainak külföldi tanulmányútjairól szóló beszámolókat is megvitatta az osztály. Az év elején *Bor Kálmán* 1956 őszi jugoszláviai kutatóútjának eredményeit ismertette. November folyamán *Sziklay László* csehszlovákiai, *Szenczi Miklós* pedig szovjetunióbeli tapasztalatairól és munkájáról számolt be. Az osztály felkérésére decemberben *Gyergyai Albert* professzor ismertette 1957 őszi svájci és párizsi utazásának tapasztalatait, ismertetést nyújtva a svájci és francia irodalmi s kulturális életéről.

Számos alkalommal hívott meg az osztály neves műfordítókat, abból a célból, hogy a műfordítás elvi és gyakorlati problémáit megvitassa. Az igen tanulságos e tárgyú megbeszéléseken egy-egy alkalommal jelen volt és saját műfordítói gyakorlatát ismertette *Rónay György*, *Weöres Sándor*, *Képes Géza*, *Devecseri Gábor* és *Vas István*.

B. K.

AZ INTÉZET KÜLFÖLDI VENDÉGEI 1957-BEN

Kazimierz Wyka, a Lengyel Tudományos Akadémia levelező tagja s a Lengyel Irodalomtörténeti Intézet igazgatója 1957 áprilisában két hetet töltött hazánkban az Akadémia és az Intézet vendégeként. *Wyka* professzor tudományos munkájának középpontjában a XIX. századi lengyel irodalom, elsősorban a lengyel romantika áll, s az e téren folyó kutatásokról beszámolt a XIX. sz. magyar irodalmi osztály egyik értekezletén. Május 2-án az Intézet kutató

és meghívott szakemberek előtt előadást tartott „L'hommage a Mickiewicz dans la poésie et dans la science mondiale” címmel. Wyka professzor a Nyelv- és Irodalomtudományi Osztály titkárával, az egyetem professzoraival és az Intézet vezetésével több ízben megbeszélést folytatott a két testvérintézet, a lengyel és a magyar irodalomtörténészek együttműködésének lehetőségeiről és szorosabbá tételéről. Ellátogatott Debrecenbe is, ahol találkozott az ottani irodalomtörténészekkel, megtekintette az egyetemet és a város irodalomtörténeti nevezetességeit. Elutazása előtt Esztergomban és Visegrádon is járt s nagy érdeklődéssel vizsgálta a közös lengyel—magyar történelmi múlt emlékeit, képzőművészeti alkotásait.

Joachim Boeckh professzor, a Német Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti csoportjának vezetője június folyamán két hetet töltött hazánkban. Kíséretében volt Ingeborg Geserik asszisztensnő is. Boeckh professzor a megbeszélések során találkozott az Akadémia I. Osztálya, az Intézet s néhány egyetemi tanszék vezetőjével, hogy megvitassák a német és a magyar irodalomtörténészek együttműködésének és a közös munka lehetőségének problémáit. Részt vett a Világirodalmi Osztály egyik értekezletén is. Német vendégeink az Országos Széchényi Könyvtár gazdag német nyelvű gyűjteményében folytattak kutatásokat. Boeckh prof. ezen felül két napot kutatás céljából Sárospatakon a kollégiumi könyvtárban töltött.

Sinor Dénes, a cambridge-i egyetem magyar származású tanára júniusban látogatott el Intézetünkbe. Itt tartózkodása alatt többek közt a magyar irodalom és irodalomtörténet angliai népszerűsítésének és oktatásának helyzetét ismertette s ehhez kérte az Intézet támogatását. Sinor professzornak sokat köszönhet az Intézet. Előnyös könyvcsere-tett lehetővé az Intézet könyvtára és a Cambridge-i Egyetemi Könyvtár között. Ezen felül kezdeményezésére a cambridge-i egyetem tagjai az Intézet könyvtárának nagy értékű, mintegy 250 műből álló könyvajándékot küldtek, amiről a napisajtó is megemlékezett.

Zuzana Adamova, a prágai Szláv Intézet munkatársa júliusban egy hónapig tartózkodott hazánkban, és a XIX. sz. magyar irodalmi osztály segítségével végzett kutatómunkát. Részt vett az osztály egyik értekezletén is, a könyvtárakban pedig a múlt századi cseh—magyar irodalmi kapcsolatokról szóló művéhez gyűjtött anyagot.

Ján Mištanik, a Szlovák Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézetének osztályvezetője szeptemberben és októberben tartózkodott Magyarországon. Folytatta a már korábbi tanulmányútjai alkalmával megkezdett munkáját: a magyarországi könyvtárakban és levéltárakban található régi szlovák irodalmi emlékek összegyűjtését. Ez alkalommal a Széchényi Könyvtáron, az Akadémiai Könyvtáron és az Országos Levéltáron kívül Sárospatak, Eger, Gyöngyös, Balassagyarmat, Pannonhalma, Szombathely, Békéscsaba és Szarvas könyv- és levéltáráiban végzett kutatásokat. Meglátogatta ezen kívül a szegedi pedagógiai főiskola szlovák tanszékét. Az Intézet Régi Magyar Osztályán előadta „A régi szlovák irodalom periodizációja” c. tanulmányát, melyet élénk és tanulságos vita követett.

Oleg Rosszjanov, a filológiai tudományok kandidátusa, a moszkvai Gorkij Világirodalmi Intézet kutatója november közepétől 1958 január közepéig mintegy nyolc hetet töltött Magyarországon. O. Rosszjanov a XX. századi magyar irodalom specialistája, kandidátusi disszertációját is magyar témáról: Ady Endréről írta. Tanulmányútja során elsősorban az 1919. évi magyar forradalom és a Tanácsköztársaság irodalmi vonatkozásait kutatta a Széchényi Könyvtár, az Akadémiai Könyvtár, a Munkásmozgalmi Intézet gyűjteményeiben és a szegedi könyvtárakban. Meglátogatta a budapesti, szegedi és debreceni egyetemeket, s személyesen megismerkedett az 1919-es idők még élő íróival. Az Intézetben december végén a XX. századi Magyar Irodalmi Osztály és a Világirodalmi Osztály vezetőivel és több tagjával folytatott megbeszélést a modern magyar irodalom kutatásának problémáiról.

H. L.

AZ INTÉZET MUNKATÁRSAINAK KÜLFÖLDI TANULMÁNYÚTJAI 1957-BEN

Béla Miklós tanulmányútja Csehszlovákiában

Csehszlovákiai tanulmányutam három hónapig tartott: 1956. október 4 — 1956. október 15 és 1956. december 28 — 1957. március 16. között.

A munka azoknak a szlovákiai, illetve csehszlovákiai magyar nyelvű folyóiratoknak áttanulmányozásával indult, amelyek a hazai könyvtárakból vagy teljesen hiányoznak, vagy csupán hézagosan találhatók meg. Ez a tájékozódás készítette elő a tanulmányút legfőbb programjának megvalósítását: a csehszlovákiai Sarlós-mozgalom különféle dokumentumainak összegyűjtését. Mellékfeladatként XIX. századi magyar irodalmi emlékek után is kutattam.

Meglátogattam és részben kutatómunkát is folytattam a következő intézményekben : Szlovák Irodalomtörténeti Intézet, Komensky egyetem, Pedagógiai Főiskola, Egyetemi Könyvtár, Városi Levéltár, Szlovák Írószövetség, Kulturny Život szerkesztősége, a Hét szerkesztősége, Szlovák Szépirodalmi Könyvkiadó Magyar Szerkesztősége — Pozsony ; Cseh Irodalmi Intézet, Szláv Intézet, Egyetemi Könyvtár — Prága ; Matica Slovenská — Martin ; Hviezdoslav múzeum — Alsókubin ; Körzeti és városi levéltár — Eperjes ; Városi levéltár, Körzeti Könyvtár — Kassa ; Városi levéltár — Rozsnyó stb.

A leggazdagabb anyagra a szlovákiai magyar irodalom kiváló képviselőjénél, a ma is Stósz-on élő *Fábry Zoltán*-nál bukkantam : mintegy harminc magyarországi író levelét, valamint a Sarlós-mozgalom teljes történetét hiteles képekben rögzítő dokumentum gyűjteményét bocsátotta rendelkezésemre. A levelek között található Gergely Sándortól, Illyés Gyulától, Kodolányi Jánostól, Veres Pétertől és másoktól származó írás. A Sarlós-mozgalom gyűjteménye is gazdag levelezést őriz és egyéb fontos irodalmi és történelmi emléket, összesen mintegy kilencven tételt.

Kisebb terjedelmű, de ugyancsak a Sarlós-mozgalomra vonatkozó anyagot találtam *Nagyidai Ernő* kassai ügyvéd birtokában. Az MTA Csehszlovákiai Társadalomtudományi kutatócsoportja mindkét gyűjteményről több, mint ötszáz mikrofilm felvételt készített. A felvételeket „Szlovákiai írók levelezése” rövidített jelzet-felirattal az MTA Könyvtárának mikrofilm osztálya őrizi.

Csehszlovákiai magyar íróktól megkaptam Illyés Gyula több, az 1930-as évek elején írt levelének másolatát.

Ezeket az anyagokat magam fogom tanulmányban feldolgozni.

A *Feszty István* (Ógyalla-Hurbanovo) tulajdonában levő értékes Jókai-relikviákról — levelek, kéziratok, Jókai-festmények, a Feszty-család kiadatlan följegyzései Jókairól — csak leltárt készítettem, mert a családnak az a szándéka, hogy az emlék-anyagot alkalmas helyre juttatják el.

Beje község egyházi protocollumának 34—40. oldaláig Tompa Mihály sajátkezű bejegyzései olvashatók, 1846-tól 1849-ig. A protocollum a református lelkési hivatalban található. Felvételt erről nem készítettem.

Tanulmányutam befejezése előtt a rimaszombati múzeumban, *Holéczy Miklós* jóvoltából, Mikszáthnak több ismeretlen diákkori írását és levelét találtam meg. Felvételre elegendő idő hiánya miatt már nem kerülhetett sor.

Az eperjesi levéltárban a vezető véleménye szerint feltehetően van valamilyen Krúdy-emlék. A levéltár azonban ott járásom idején rendezetlen állapotban volt.

B. M.

Keserü Bálint tanulmányútja a Román Népköztársaságban

1957. szept. 20-tól dec. 20-ig a Román Népköztársaságban voltam aspiráns tanulmányúton. Utam célja az volt, hogy erdélyi kéziratárak és levéltárak XVI—XVII. századi anyagát tanulmányozzam, megbeszéléseket folytassak a régi magyar irodalom romániai kutatóival s az Intézet megbízásából lefényképeztessek néhány nyomtatványt és sok kéziratot a Régi Magyar Költők Tára készülendő XVII. századi sorozata számára.

Több, mint másfél hónapot töltöttem Kolozsvárt. A RNK Akadémiája kolozsvári fiókjának levéltárában, három könyvtárban, a kolozsvári állami levéltárban és az egyetemi könyvtár kézirtárában végeztem kutatómunkát. A filiale levéltárban (volt Erdélyi Múzeum levéltár) sok anyagot találtam a XVII. sz. elején jelentős politikai szerepet játszó Petki Jánosra, a „Virtus és voluptas” szerzőjére : neki írt és rá vonatkozó leveleket a Mike-féle gyűjteményben a törzsanyagban és a Korniss-levéltárban, továbbá életrajzát Kemény József kötetes kézirtgyűjteményében. Sok érdekes levél van még a XVII. sz. nemesi irodalmának néhány alakjára vonatkozóan a Jósika-levéltárban, a Wesselényi-levéltárba és a gróf Eszterházy-család cseszneki ágának levéltárában. A Kemény-féle kötetes kéziratok közt ismeretlen Basta-levelet és sok családtörténeti adatot, egy „Autographok-gyűjteménye” című nagy kötetben Döbrentei-verseket, Baróti Szabó Dávid és Kazinczy egy-egy ismeretlen levelét találtam. Az egyetemi könyvtár kézirtárában (Erdélyi Múzeum kézirtára) levő Laskai János-unikumokat lefényképeztettem. A kézirtári anyagban sok családtörténeti adatot találtam. Más kolozsvári könyvtárak anyagából mikrofilmet készítettem : Tordai János és Hermányi Dienes József kézirtaíról, a Kanyaró- és Kelemen-kódexről, Komjászegi-graduálról stb.

Gyulafehérvárt a Batthyány dokumentációs könyvtárban, Szebenben a Bruckenthal múzeum kézirtárában, Marosvásárhelyt a Teleki és Bolyai Dok. Könyvtárban dolgoztam. Megbeszélést folytattam az Akadémia kolozsvári fiókjával nemrég alakult szebeni és vásárhelyi részlegének irodalomtörténész kutatóival : *Kóczián Lászlóval* és *Bustya Endrével*, illetve

dr. Capesius-sal, aki elmondta, hogy rajta kívül már többen dolgoznak a szebeni részleg munkatársaiként az erdélyi szász kutatók közül, így *Julius Bielz*, *Orend Misch*, akik első-sorban folkloristák, *Karl Göllner* és *Gustav Gündisch* történészek, *Fritz Holzträger* nyelvész, *Krasser* irodalomtörténész és mások.

Nagyváradon az állami levéltárban XVII. századi és korábbi anyag nincs. A területi könyvtár *Bunyitay Vince* hagyatékának könyveit, a püspökség pedig a *Bunyitay-hagyaték* kéziratos részét őrzi. A területi múzeumban néhány családi levéltár mellett (melyek közül kiemelkedik a Bölöni-gyűjtemény gazdag középkori és törökkori anyagával) ott található *Ipolyi Arnold* titkos levelgyűjteménye (48-as levelek, jegyzetek egyes műveihez, főleg a Mitológiához stb.).

Nagy élményt jelentett számomra tanulmányutam észak-erdélyi kiterője, minthogy ezen a vidéken olyan levéltárakban és kéziratárakban dolgoztam, ahol az elmúlt évtizedben a régi magyar irodalom kutatói nem fordultak meg. Itteni utamon *Szász Károly*, a nagybányai állami levéltár igazgatója vezetett és segített. Nagybánya város számadáskönyveiben sok érdekes adat található a *Schola Rivulina-ra* (*Oldáh Sándor* felsőbányai ref. pap foglalkozik vele), néhány apró adat *Rimayra*, *Ceglédi Jánosra*, *Tordai Jánosra* stb. Az állami levéltár a városi levéltáron kívül több más gyűjteményt is őrzi. Így érdeklődésre tarthat számot a volt nagykarolyi piarista lyceum könyvtárának itt elhelyezett kéziratos anyaga (főleg XVIII. sz. latin tankönyvek, de néhány magyar, latin, német, szlovák nyelvű vegyes kolligátum is). XVI—XVII. századi anyag van még az *Irinyi-család* levéltárában és az ott levő gyűjteményben. A területi múzeumban a kötetekbe gyűjtött *Schönherr-oklevéltár* ad sok anyagot a városra és szülőtteire.

Máramarosszigeten az állami levéltár a nagybányai levéltár fiókjaként működik. Itt őrzik a volt ref. lyceum még *Szilágyi* által összegyűjtött kéziratára anyagának egy részét (regesták, kottáskönyvek, Egresi Béni-fordítások, sok jogi és természettudományi munka a XVIII. századból és néhány latin meg magyar verseket is tartalmazó vegyes kolligátum). Az utóbbiakat a RMKT számára lefényképeztettem. A megyei protokollumok 1629-től megvannak, és igen gazdag a Megyei levéltár *Rákóczi-kori* anyaga. A református parókián *Papp József* lelképásztor őrzi az egyházmegye XVI. századig visszanyúló anyagát, *Gyulai, Greguss Ágost*, *Ábrányi Kornél* egy-egy levelét, *Hatvani István* professzor matematikai és fizikai jegyzeteket tartalmazó kézirat-kötetét, továbbá *Lővey Klára* leveleit és kéziratait (ez utóbbiról készített filmeket *Sáfrány Györgyi* akadémiai könyvtárosnak adom át).

K. B.

Rejtő István tanulmányútja Csehszlovákiában

1957. szeptember 18-tól október 17-ig tartózkodtam Csehszlovákiában a kulturális egyezmény alapján. Utazásom egyik célja az volt, hogy a „Dosztojevszkij Magyarországon” c. készülő tanulmányomhoz az orosz, ill. szovjet irodalomtudomány néhány, itthon hozzáférhetetlen alkotását feldolgozzam. Továbbá a nyugati szakirodalom itthon nem található monográfiái közül óhajtottam a legfontosabbakkal megismerkedni. Prágában a szakkönyvtárakból kiválasztott szovjet irodalomtörténeti anyagot az igen gazdag és kitűnően fejlesztett *Slovanská knihovna*-ban (Szláv könyvtár) meg is találtam. A leglényegesebb anyagról mikrofilmet készítettem, ill. a könyvtár igazgatójával, *dr. Strnadel*-el való megbeszélés alapján a könyvtárközi csere keretében hazaküldtettem itthoni feldolgozásra. A keresett nyugat-európai Dosztojevszkij-irodalomból már kevesebbet találtam, de ezek közül is volt használható (*Kampmann* : D. in Deutschland a c. monográfiáját részletesen feldolgoztam).

Szlovákiában elsősorban *Mikszáth Kálmán* kéziratos hagyatéka után kutattam, s ennek érdekében ellátogattam *Rimaszombatba* és *Selmecbányára*. *Rimaszombatban* a körzeti múzeumban és a volt egyesült protestáns gimnázium könyvtárában a múzeum igazgatójának, *Holéczy Miklós*-nak segítségével *Mikszáth*-leveleket, ill. *Mikszáth* gimnazista korában írott zsenigéit találtam (kilenc verset és három prózai írást). Ezt az anyagot lefényképeztetem, a felvételeket magammal hoztam. Hazaérkezésem után értesültem arról, hogy *Rubinyi Mózes* már korábban megszerezte ezt az anyagot.

Selmecbányán megismerkedtem a körzeti múzeum vezetőjével, *Eugén Klementis*-szel. Rendelkezésemre bocsátotta az ott található lényegesebb magyar irodalmi vonatkozású anyagból a XIX. századra vonatkozó részt. *Petőfi Sándor* a következő kézirat-kötetekben található adalékok : „A selmeci ágost. hitv. evang. Lyceumnak anyakönyve 1826/27—1863/64” és „A selmeci m. lit. társaság Jegyzőkönyve IV^{ik} kötet. Napló 1838⁹ évre”. Az ezekben található *Petőfi*-vonatkozásokat a néhány hónappal előttem járt *Békés István* lefényképeztette és magával hozta. *Mikszáth Kálmánra* a már említett líceumi anyakönyvön kívül a selmeci ágost. hitv. evang. lic. „Történeti adatok 1832—1887/8-ig” című kézzel írott iskola-történetében található adatok. Sajnos az e két helyen található *Mikszáth*-adalék igen csekély

volt, sokkal több anyagot remélhettem volna a líceum irattárából, de az irattár — többszöri költöztetés miatt — teljesen rendezetlen állapotban van. Az Irodalomtörténeti Füzetek szerkesztőjének, Szauder Józsefnek a felhatalmazása alapján megállapodtam Eugén Klementis-szel, hogy a tanulmányosorozat részére feldolgozza a líceum irattárában fellelhető Mikszáth-anyagot. A selmebányai körzeti múzeum XIX. századi magyar anyagában foglal helyet Csepreghy Ferenc két drámájának, a „Prózes”-nek és a Saul király-nak kézírata és Csepreghy asztalos-vándorlókönyve. Október 16-án Pozsonyban a Szlovák Irodalmi Intézetben Szauder József és Sziklai László kollégák előadásai mellett a realizmus fogalma és tartalma körül az elmúlt két évben kialakult vitákról számoltam be.

Hazautazásom napján sikerült Pozsonyban megtekintennem Tompa Mihály 170 lapos jegyzetfüzetét. A költő 1850 és 1865 között használta e füzetet, versfogalmazványokon kívül mindennapi életére, irodalmi terveire vonatkozó bejegyzések találhatók benne. *Karel Tomiš*-nak, a Szlovák Irodalmi Intézet munkatársának szíves közreműködésével a Tompa-kéziratokról mikrofilmet készítették. A filmtekercset azóta megkaptam, és Bisztray Gyulával közösen szeretném publikálni.

R. I.

Somogyi Sándor tanulmányútja a Román Népköltárságban

1957. október 1-től november 6-ig kutató úton voltam Kolozsvárt és Nagyenyeden. Célom az volt, hogy Gyulai Pál életének erdélyi szakaszaira (1848-ig, ill. 1858—62 között) és Gyulai erdélyi kortársaira vonatkozólag újabb anyagot gyűjtsék. Kolozsvárt az egykori ref. kollégium (RNK Akadémiája helyi szekciójának II. sz. könyvtára) levéltárában, a ref. püspöki levéltárban, az Erdélyi Múzeum volt levéltárában (Akadémiai történeti levéltár), az egykori liceumi könyvtár (RNK Akadémiája helyi szekciójának I. sz. könyvtára) kéziratárában, az egyetemi könyvtár kéziratárában; Nagyenyeden pedig a Bethlen Könyvtárban (Biblioteca Documentară) dolgoztam.

Közel egyhónapos munkám végére — meglehetősen gazdag dokumentáció alapján — Gyulai életének több, eddig homályos vagy kellően fel nem derített etapjára sikerült fényt derítenem. Többek között: tevékenységére — túl az eddig tudott tényeken — a Pestalozzi Nevelő Körben (1846); az erdélyi „fiatal Magyarország”-mozgalom egyes, Gyulai pályakezdésével kapcsolatos főbb mozzanataira; Gyulai és id. gróf Bethlen János kapcsolatára, ill. Gyulai beavatottságára a Bethlen—Wesselényi-féle unió mozgalomban 1848 májusáig; Gyulai tanárrá választásának, Kolozsvárra kerülésének titkolt mozzanataira (1858); tanári, iskola-szervezői és egyházi tevékenységére (1858—62); lemondásának mozzanataira (1862 májusa).

A fentiekben túl átnéztem a megnevezett intézmények kéziratok anyagának egy részét. Nagyobb, említésre méltó anyag-komplexumokat az alábbi helyeken találtam:

1. Gyulai Pál több ismeretlen és biográfiai-irodalomtörténeti tekintetben igen fontos levelét az Akadémia történeti levéltárában, ill. magánosoknál. Ezeket magam dolgozom fel. Egy részük mikrofilm másolatát az MTA Ktára őrzi, egy másik csoportjuk gépiratos másolata birtokomban.

2. Kemény Zsigmond több kiadatlan, ill. részleteiben kiadott levelét, valamint „A korfeskedés és ellenszerei” két kötetének autográf, és kritikailag még fel nem dolgozott, variánsokat tartalmazó kéziratát. Kemény Zsigmond három kéziratát, melyek államjogi és történeti felfogásának új és teljesebb magyarázatához adnak fogódzót. (Kivonatok az approbata és constitutiókból; törvénykezési kivonatok az angol és francia parlament codificatio eljárása alapján; kivonatok az erdélyi peres eljárásból; jus partium.) A leveleket a Történeti Levéltár Wesselényi-gyűjteménye, „A korteskedés...” kéziratát az RNK Akadémiája helyi szekciójának I. sz. könyvtára, a jogi-történeti jegyzeteket pedig az egyetemi könyvtár őrzi. Mindhárom anyag csoportot mikrofilmre vettem és átadtam Sőtér Istvánnak feldolgozás végett.

3. Katona József, Waldapfel József által egykor ismertetett, de kritikailag még fel nem dolgozott, s részben kiadatlan kéziratait. A kéziratok füzetek nem autográfok. Katona József édesapja kezeírását őrzi. Címük: a) „Néhai Katona József, Kecskemét városa volt fiskálisának szerzemény versei. Öszve irattak idősebb Katona József által, 1842. jan. 13-a. b) A bévándorlott lakósnak rendes avagy rendetlen cselekedeteikről, magok viseleteikről, s állapotokról hiteles levelekből megírta Katona József. c) egyetemes katolikus egyháztörténeti jegyzetek, feljegyzések, megadott főcím nélkül. Leleghelyük: RNK Akadémiája helyi szekciójának II. sz. könyvtára. Mikrofilm másolatukat az MTA Ktára őrzi. Az anyagát a Katona József kritikai kiadás gondozójának: Solt Andor tud. kutatónak adtam át.

4. Vörösmarty Mihály hat, szövegűzen nem ismert, ill. részben ismeretlen levelét Wesselényi Miklóshoz 1845—1848-ból. A levelek mikrofilmjeit a MTA Ktára őrzi. Feldolgozójuk Vörösmarty szövegkritikailag feldolgozott leveleinek gondozója: Brisits Frigyes. Eredeti-

jük : a Történeti Levéltárban. — Vörösmarty két versének jelentős eltéréseket mutató autográf kéziratát, ill. az „Árpád ébredése” bizonyos eltéréseket mutató korabeli, ifj. Veress Istvánnétől (?) való kéziratát. Ez utóbbiak mikrofilm másolata is az MTA Ktárában van. Feldolgozójuk : Horváth Károly tud. kutató.

5. Arany János négy kiadatlan levélt Szabó Károlyhoz, ill. gr. Gyulay Lajoshoz 1860—69-ből. Feldolgozójuk Sáfrány Györgyi tud. kutató. Mikrofilm másolatuk az MTA Ktárában. — Arany János 1855-ös kiadású kisebb költeményei I. kötetének autográf kéziratát. (Az esetleges variánsok megállapítására már nem volt lehetőségem.) A mikrofilm felvételek elkészítése az MTA útján folyamatban van. Feldolgozójuk Sáfrány Györgyi tud. kutató lesz.

6. Tompa Mihály versei 1858-as gyűjteményes kiadásának nem autográf, de Tompától ellenőrzött nyomda-kéziratát. A kötetnyi másolat igen számot tevő — valószínűleg cenzurális okokra visszavezethető — törekvésekről tanúskodik. Mind Tompa Mihály, mind Arany János fentebb említett verseinek kéziratát az egyetemi könyvtár őrzi. Tompa verseinek mikrofilm másolatát, ugyancsak az MTA Ktára útján, most készítik. A mikrofilmet megérkezése után Bisztray Gyula dolgozza fel. — Tompa Mihály egyes leveleit, részben ismeretleneket. Lelőhelyük : a nagyenyedi Dokumentációs Könyvtár. Gépiratos másolatuk birtokomban. Feldolgozójuk Tompa Mihály szövegkritikailag feldolgozott levelezésének gondozója Bisztray Gyula.

7. Kölcsey Ferenc, Erdélyi János egyes verseit, ill. Szilágyi Ferenc több, irodalomtörténeti tekintetben fontos levélt. Ez utóbbiakat magam dolgozom fel ; gépiratos másolatuk birtokomban. Az előbbieket feldolgozó : Szauder József, ill. Erdélyi Ilona tud. kutató. Az elkészült másolatokat az MTA Ktára őrzi.

Kolozsvári tartózkodásom idején meggyőződtem arról, hogy különösen a Történeti Levéltárban alapos és időben nem korlátozott kutatásokra lenne szükség. Különösen fontosnak látszik a Wesselényi-levelestár, a gr. Gyulay-család levelestárának, Szabó Károly gyűjteményének, a Szilágyi Ferenc-féle hagyatéknak tüzetes feldolgozása. Az első kettőből pl. újabb Kazinczy, Kossuth és Széchenyi dokumentumok előkerülésével kell számolni. Egy pár ismeretlen kéziratot magam is láttam, de lemásolásukra már sem időm, sem lehetőségem nem volt.

S. S.

Szabolcsi Miklós tanulmányútja a Román Népköztársaságban

1. 1957. november 10-től—december 10-ig tartózkodtam a Román Népköztársaságban. Bukarestben felkerestem a román testvérintézetet (Institut de Ist. Lit. și Folclor din Academia RPR), valamint az Írószövetséget, ezenkívül az Espla (Állami Szépirodalmi Kiadó) magyar osztályát, több múzeumot s közgyűjteményt. Kutatásokat folytattam : a Román Akadémia Könyvtárában, valamint a Román Munkáspárt KB mellett működő Párttörténeti Intézet (Institut po Istoria del Partidul) könyvtárában.

Kolozsvárott felkerestem a Bolyai Egyetem magyar irodalomtörténeti tanszékét, az irodalmi lapok s folyóiratok szerkesztőseit. Kutatásokat folytattam az Akadémia hálózatába tartozó könyvtárakban és levéltárakban (a volt ref. kollégium, a volt kat. liceium, az Erdélyi Múzeum Egyesület levéltárában), a Korunk szerkesztőségében gyűjtött Korunk-archívumban, s több magánkönyvtárban.

Rövidebb gyulafehérvári s nagyszabeni kirándulásom csupán ismerkedés céljait szolgálta ; az út során meglátogattam a nagyszabeni Brukenthal-múzeumot, s a gyulafehérvári volt Batthányeumot. Kétnapos marosvásárhelyi tartózkodásom alatt meglátogattam a Bolyai-és Teleki-téktát, az ottani Írószövetséget és az Igaz Szó szerkesztőségét.

Aradon meglátogattam a Kultúrpalotában őrzött gyűjteményeket ; dolgoztam az Aradi Állami Levéltárban, s helyszíni kutatásokat folytattam a környékbeli falvakban : Féregyháza (Firiteaz), Fönlak (Felnac). Végül Temesvárott az RNK Írószövetség helyi csoportját látogattam meg, s helyszíni kutatásokat végeztem.

2. Az út során a következő fontosabb megbeszéléseken vettem részt : Bukarestben megbeszélést folytattam Mihail Beniuc elvtárral, az Írószövetség főtítkárával a József Attila román fordításai kapcsolatos problémákról, E. Jeleleanu-val, az Írószövetség titkárával, a József Attila apai családjával kapcsolatos problémákról és más kérdésekről ; Ovidiu Papadima elvtárral, az Irodalomtörténeti Intézet osztályvezetőjével s C. Ciuchind elvtárral, az Intézet tudományos titkárával a két Intézet együttműködéséről ; az Espla magyar szerkesztőségének vezetőjével, Robotos Imre elvtárral s munkatársaival, Lőrinczy László-val s Molnár Tibor-ral, valamint a Secolul XX. világirodalmi folyóirat szerkesztőségével, Olga Zaticic szerkesztővel, a folyóiratnak József Attilára vonatkozó anyaggal való ellátása ügyében. József Attila kortársai közül Balta Mózes-sel folytattam — több ízben — megbeszélést.

Kolozsvárott megbeszélést folytattam *Jancsó Elemér* és *Szabédi László* professzorokkal, a magyarországi és romániai irodalomtörténeti kutatás közös problémáiról s összehangolásának kérdéseiről; — a Korunk szerkesztőségével főleg *Gaál Gáborné*-vel, *Gáll Ernő*-vel, *Tóth Sándor*-ral, a Korunkra vonatkozó kutatások összehangolása s a Korunk történetének megírásában való együttműködés ügyében; — az Útunk szerkesztőségében (*Nagy István*, *Földes László*, *Marosi Péter*, *Szabó Gyula* s mások) a magyar irodalomtörténet és kritika kérdéseiről; *Abafáy Gusztáv* akadémiai kutatóval a bibliográfiai munkák összehangolásának kérdéseiről. Ezenkívül megbeszéléseket folytattam igen sok román, magyar, német irodalomtörténéssel, levéltárossal, kritikussal. A József Attila kutatások állásáról cikkben számoltam be (Útunk, 1957. dec. 5.).

Marosvásárhelyen megbeszélést folytattam több íróval, valamint az Igaz Szó szerkesztőségével (*Hajdu Győző*, *Gálfalvi Zolt*, *Sütő András*, *Nagy Pál*), a magyar irodalomtörténet és kritika kérdéseiről, résztvettem a Bölöni György s Kardos László részvételével rendezett író-találkózón, az Ady-ünnepségen.

Aradon *Zala Béla*-val, a Kultúrpalota igazgatójával, s *Ficzay Dénes* tanárral folytattam megbeszélést az ottani irodalmi emlékek és kéziratok kérdéséről. — Temesvárott az RNK Írószövetsége temesvári fiókjának magyar csoportja ülésén beszámoltam a József Attila kutatások állásáról. Kutatásaim eredményéről a temesvári sajtóban rövid közleményt tettem közzé. (Szabad Szó [Timisoara] 1957. dec. 7.)

Végül Bukarestbe visszatérve beszámoltam kutatásaim eredményeiről *E. Jeleleanu*-nak és *Szemlér Ferenc*-nek, valamint — az ő javaslatukra — fontosabb eredményeinkről interjú formájában beszámolót adtam a központi magyar napilapnak, az Előrének. (Dános Miklós — Pintér Lajos: Megoldódott a József Áron-titok. Előre, 1957. dec. 11. 2. l.) Értésülesem szerint kutatóutam eredményeiről még több közlemény jelent már meg és fog még napvilágot látni, a romániai román és magyarnyelvű folyóiratokban (l. pl. Turnowsky Sándor: Documente cu privire la József Attila, Tribuna (Cluj), 1958. 3. sz.; Mózer István: Ahol a nagy költő született és élt Vörös Lobogó (Arad), 1957. Dec. 8.; Szász Márton beszámolója a Vörös Lobogó (Arad) 1957. dec. 12. számában.)

Itt említem meg, hogy kísérőm Bukarestben *G. Ciucindel*, az Irodalomtörténeti Intézet tudományos titkára, utam többi részében pedig *Abafáy Gusztáv* az RNK Akadémiájának kolozsvári főkutatója volt.

3. Tanulmányutamnak hármas célkitűzése volt:

a) József Attila apja, József Áron élete eddigi tisztázatlan részleteinek, valamint általában J. A. családja történetének kutatása. Kutatásaim idevágó eredményéről — népszerű formában — beszámoltam a napisajtóban („Nemzett József Áron”. Népszabadság, 1957. dec. 25. Irodalmi melléklet, 4. l.) A részletesebb, — budapesti levéltári, könyvtári kutatásokkal kiegészített — beszámoló a Korunk egyik számában fog napvilágot látni, illetőleg az általam tervezett József Attila-életrajz egy része lesz. Itt említem meg, hogy kutatásaim nyomán a temesvári kartársak újabb felfedezéseket tettek; s még további eredményekre lehet számítani. (Vigyázó Sándor: Újabb adatok József Áron életéről. Élet és Irodalom 1958. jan. 17. 11. l.)

b) József Attila Összes Művei IV. kötetének előkészítéséül a költő által román nyelvből fordított versek eredeti szövegének kikeresése, szövegösszevetése, a versek szerzői életrajzának, a velük kapcsolatos problémáknak tisztázása. Ezt a feladatot a bukaresti Akadémiai Könyvtár segítségével — nagyjában — elvégeztem.

c) Más, József Attilára vonatkozó tárgyi, szöveg-, s személyes emlékek felkutatása; általában XX. századi irodalmi anyag lelőhelyeinek megállapítása. Ezen a téren a legényesebb eredmények:

1. Egy — eddig is ismert, de csak most publikálásra kerülő J. A. levél (Dsida Jenőnek, 1930 jún. 16.) lefényképezése. (A lefényképezett anyagot az MTA Könyvtárának Mikrofilm-tára őrzi.) — A bukaresti Párttörténeti Intézetben egy nagyváradi, rövidéletű kommunista lapban a Munkások eddig ismeretlen variánsát találtam. (Szabad Szó, [Oradea] 1932, febr. 25. Az utolsó sor így: *küti a szabadság zászlaját*.)

Igen érdekes egy — eddig csak utalásokból ismert — interjú, amelyet József Attilával Molnár Tibor, a Brassói Lapok riportere készített (Brassói Lapok, 1936. VII. 5.); benne a költő — s ebben egyedülálló a nyilatkozat — részletesen elemzi „A hetedik” c. versét. Az interjú teljes szövegét *Pataki Bálint* a Bolyai Egyetem tanársegéde fogja közzétenni az Egyetem egyik kiadványában. — József Attilára, hatására, vonatkozó érdekes adatokat kaptam *Balogh Edgár*-tól, *Szilágyi András*-tól, *Jancsó Elemér*-től, *Molter Károly*-tól s *Látó Anná*-tól. Különösen fontos volt *Balta Mózes*-sel, — akinek címét Czine Mihály kartársamnak köszönöm, — folytatott többszöri beszélgetésem, Balta, aki 1921—1938 között a budapesti román követség sajtóattaséja volt, — sok értékes adatot tudott József Attila családjáról, az általa fordított román versekről stb. — Itt hívom fel a figyelmet arra, hogy Balta Mózes Atyt s

Gogát is jól ismerte; ezenkívül az 1917—1940 közötti időszak román s magyar történetének (nem utolsó sorban a Román Nemzeti Tanács megalakulásának stb.) aktív résztvevője volt s így történéseink számára is hasznos anyagot szolgáltathat. — A József Attiláról szerzett adatokat az általam készített életrajzban hasznosítom.

2. A XX. századi kutatás szempontjából jelentőségteljes volt a Korunk-archívum anyagával való megismerkedésem. Az archívumban egyrészt a Korunk szerkesztőségébe érkezett leveleket gyűjtik (elsősorban az 1934—1940 közti időszak van képviselve), másrészt a Gaál Gábornak a lap munkatársaihoz írt leveleit igyekvenek összegyűjteni. A már eddig is elég tekintélyes anyag igen hasznos forrás mind a XX. századi magyar irodalom történetének, — különösen a kommunista s haladó polgári irodalomének, — mind a két világháború közötti munkásmozgalom történetének. Az anyag egy jelentős része, természetesen, szorosabban az erdélyi magyar irodalom történetére vonatkozik. Az áttanulmányozott anyag egy részét kiigyezteltem, a legfontosabb leveleket pedig lefényképeztettem (köztük Hatvány Lajosnak s Bölöni Györgynek Párizsból írt lapjait, Veres Péter 17 lapját, — ezek fontos adalékok a népi írók mozgalma történetéhez, ezenfelül A. Straka, Földes Ferenc s mások leveleit). Itt említem meg, hogy a Korunk-archívum egy része a neveléstörténettel foglalkozókat is érdekelteti. (Kemény Gábor, Földes Ferenc s mások levelei.) — Az archívum áttanulmányozása után megbeszéltem az együttműködés lehetőségeit az Intézet XX. sz. osztálya és a Korunk-munkaközösség között.

3. Egyéb XX. századi anyagot feldolgoztattam, ill. lefényképeztettem:

a) Szabó Dezsőnek a volt ref. kollégium levéltárában őrzött, édesanyjához és nővéréhez írt, életrajzi s politikai szempontból egyaránt fontos leveleit. Ezt az anyagot Nagy Péter kérésére, s az ő kutatásának rendelkezésére fényképeztettem le.

b) *Turnovsky Sándor*, ny. egyetemi tanár, a Galilei-kör volt elnöke birtokában levő levélnyom egy részét, köztük Ady Endre egy levelezőlapját, Ignótus egy bécsi levelét, Petelei István egy dedikációját, valamint Braun Róbertnek s Jászi Oszkárnak egy-egy, politikai s történeti szempontból lényeges levelét. Ez az anyag az e kérdésekkel foglalkozó kutatók rendelkezésére áll.

c) Áttanulmányoztam egy néhány, Magyarországon nem vagy csak hiányosan fel-elhethető, két világháború között megjelent magyar nyelvű folyóiratot. (pl. Géníusz, Új Géníusz, A jövő társadalmá, XXI. század, A Hang, Ríport, Szabad Szó, A másik út).

d) Az 1914 előtti és két világháború közötti irodalom egynéhány jelentős képviselőjével megbeszéltem, hogy az Intézetünk számára elkészítik emlékezéseiket: *Turnovsky Sándor*, *Franyó Zoltán*, *Molter Károly*, *Jancsó Elemér* mutatkozott hajlandónak ilyen munkára.

e) Ezenkívül az alábbi — fontosabb — feldolgozásra váró, ill. összegyűjtött kéziratos anyagokról szereztem tudomást: Marosvásárhelyen Molter Károly nagyterjedelmű, értékes levelezése; Aradon: magántulajdonban Tömörkényre, Braun Róbertre vonatkozó anyag, Szabó Dezső bátyjának ún. Farczády-féle kéziratai s erre vonatkozó levelezése, az aradi Ady-szoborleplezésre von. iratok, nagyterjedelmű Justh Zsigmond-anyag, Remenyik Sándor 200 levele; Temesvárott Gozdsu Elekre vonatkozó emlékek. Itt kell megjegyeznem, hogy 1958. január 1-től a Bolyai Tudományegyetem Magyar Irodalomtörténeti Tanszéke mellett megalakul, *Jancsó Elemér* irányításával, az Erdélyi Magyar Irodalmi Múzeum, — ennek feladatkörébe fog tartozni a magánkézben levő levelezés, irattári anyag begyűjtése, őrzése, lefényképeztetése. Hazai kutatásunk számára nagy segítséget fog jelenteni a Múzeum munkája; s helyes lenne mihamarabb a rendszeres kapcsolatokat megteremteni.

Az RNK Akadémiája Magyar Osztálya keretében folyamatban van ezenkívül a két világháború közti romániai magyar nyelvű periodica-irodalomban található riportok és interjúk feldolgozása. (Készíti *Abafáy Gusztáv*.) Mivel ennek a riport-anyagnak egy — eléggé jelentős — része magyarországi írókról, látogatásairól, levelezésükről stb. szól, megbeszéltem az együttműködés s az adatok Magyarországra küldésének lehetőségét. Végül: fontos feladat a romániai (román és német nyelvű) sajtónak, főleg a baloldali, s határozottan kommunista orgánumoknak átnézése s kicédulázása a bennük foglalt magyar irodalmi vonatkozású hírek és fordítások szempontjából.

4. Hadd hívjam fel a figyelmet a bukaresti Akadémiai Könyvtár kézirattárában található magyar nyelvű kéziratokra. Itt „Magyar Kéziratok” gyűjtőnév alatt 25 magyar kéziratot őriznek. Nagy részük történelmi, jogi jellegű irat (ezekre felhívtam R. Várkonyi Ágnesnek, a Történettudományi Intézet éppen Bukarestben tartózkodó munkatársának figyelmét). Kettő közülük azonban irodalomtörténeti fontosságú. Ezek (a kézirattár leírását s sorszámozását követve): 1. Eozpus fabulái, két kötet, 1777-ből. Ismeretlen szerzőtől. 3. Vegyes tartalmú kéziratos kötet (versek, feljegyzések, levelek), 1817-ből. Szerzője ismeretlen; összekötésben áll Kazinczyval. A történelmi kéziratok között szerepel Kemény János egy, Cserei Mihály ismeretes történeti műveinek két másolata; a legértékesebbnek egy „Diárium 1704-ből”

látszik valószínűleg az erdélyi kormányzóság egy hivatalnokának vagy erdélyi nemesnek naplója, érdekes adalékokkal a Rákóczi-szabadságharc kezdetéről.

Végezetül ki kell emelnem azt a készséget, amellyel kutatásaimat a romániai hatóságok és intézmények, magánszemélyek és hírlapok segítették. Az RNK Akadémiáján és kísérőimen kívül köszönetet szeretnék külön is mondani a Korunk szerkesztőségének, az RNK Akadémiája temesvári kirendeltségének (*Menges* prof. elnök, *Gyulai Ferenc* titkár), *A. Rusu*-nak, az aradi állami levéltár igazgatójának, s *Mózer István*-nak, az aradi Vörös Lobogó irodalmi titkárnak.

Sz. M.

Száuder József tanulmányútja Csehszlovákiában

1. 1957. szeptember 17-étől október 17-ig tartózkodtam Csehszlovákiában, nagyobb részt Pozsonyban, ahol a Liceálná Knížnica (Liceumi Könyvtár) kéziratárában végeztem kutatómunkát, időm kisebbik részét Martin-ban a Slovenská Matica kéziratárában végzett kutatások és a Prágában tett szaktudományi és irodalmi érdekű látogatások (Károly Egyetem, Írószövetség, Mladá Fronta könyvkiadó, (Csemadok) foglalták el.

2. Vitaelőadást tartottam („A magyar irodalmi népiesség kérdései” c. rövid tanulmány-nal) a Szlovák Tudományos Akadémia Irodalmi Intézetében, megbeszélést folytattam az Intézet vezetőjével, *Kusý* és *Rozenbaum* igazgatókkal, valamint *Kochol*, *Tomis* és *Noge* tud. kutatókkal. Látogatást tettem *M. Pišút* egyetemi tanárnál, valamint Prágában *K. Krejčí* egyetemi tanárnál és *Rákos Péter* szakasszisztensnél. Előadást tartottam a Csemadok-ban (magyar hallgatóság előtt) *Kölcsey* művéről. Találkoztam a pozsonyi Pedagógiai Főiskola docenseivel, *Csanda* és *Mayer* előadókkal.

3. A kutatómunka eredményeként feltártam a pozsonyi liceumi könyvtárban levő Mossóczi-Institutoris Mihály féle szlovák—magyar—német levelezés (1756—1803) egy részének (kb. 2500 levélnek — az egész 5000 levélnél több) magyar irodalomtörténeti vonatkozású anyagát, s lemásoltam, ill. regesztráltam az uo. található, nagyméretű Döbrentei-hagyatéki ismeretlen, ill. kiadatlan, jelentős irodalomtörténeti értékű levelezés- és kéziratanyagát, Ezenkívül jelentős Baróti Szabó leveleket és a reformkori irodalmi életre, ill. közgondolkodásra vonatkozó dokumentumanyagot találtam és regesztráltam a martini Slovenská Matica levéltárában.

4. Összefoglaló cikkben dolgozom fel — nem teljes egészükben, csak excerptumokban közölve — a Mossóczi-Institutoris-féle levelezés felvilágosodáskori anyagát, valamint a Baróti Szabó leveleket. Hasonlóképp feldolgozom a Berzsenyi kéziratokat, Kis János leveleit, Pázmándi Horvát leveleit, valamint a Döbrentei hagyatékban Kazinczy korára vonatkozó, ismeretlen feljegyzéseit és Döbrentei leveleit. A Széchenyi, Wesseiényi, Kossuth levelekre és egyéb, jelentős reformkori irodalmi és irodalomtörténeti dokumentumokra, készülő tanulmányomban regesztrázva ezeket, felhívom majd a szakkutatók figyelmét.

5. A kutatóút eredményeiről az Irodalomtörténeti Intézet XIX. századi osztályának munkaértekezletén részletesen beszámoltam. Október 11-én, a Csemadok-ban tartott előadásomról az Új Szó 1957. okt. 13-i száma, kutatásaim eredményeiről a Magyar Nemzet 1957. nov. 16-i száma adott összefoglalót.

Külön köszönetet szeretnék mondani *Rozenbaum* igazgatónak, *J. Caplovič* könyvtár-igazgatónak és *A. A. Banik* archivumvezetőnek igen értékes segítségükért.

Sz. J.

Sziklay László tanulmányútja Csehszlovákiában

1. 1957. szeptember 18-tól október 17-ig voltam Csehszlovákiában tanulmányúton. Pozsonyban a volt evangélikus liceumi levéltárban s az egyetemi könyvtárban, Prágában az irodalomtörténeti múzeum strahovi levéltárában, Alsókubinban a Hviezdoslav-múzeumban s Martinban a Slovenská Matica levéltárában végeztem kutatómunkát. Meglátogattam: Prágában az egyetemen *Krejčí* professzort és a Szláv Intézetet, ahol a készülő cseh-magyar szótár munkatársaival ismerkedtem meg *Zuzana Adamová* segítségével; Pozsonyban a Szlovák Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézetét, a Komenský egyetemen a szlovák irodalomtörténet tanszékeit, illetőleg *Andrej Mráz* és *Milan Pišút* professzorokat, valamint a magyar tanszéket, illetőleg *Kovács István* vezető lektort, a Pedagógiai Főiskolán *Mikuláš Gašparik* dékánt, a szlovák tanszék vezetőjét és a magyar tanszéket.

2. Megbeszéléseket folytattam a Szlovák Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézetének csaknem minden munkatársával, főleg *Ivan Kusý*-val, az Intézet vezetőjével, kapcsolataink elmélyítésének lehetőségeiről, *Karol Rosenbaum*-mal azoknak a Tajovský-novelláknak (zsengéknek) a problémáiról, amelyek ma csak Magyarországon (ill. a Széchenyi könyvtárban) megtalálható folyóiratokban, illetőleg kalendáriumokban lelhetők fel. *Stanislav*

Šnattlak-kal a Hviezdoslav-kutatás jelenlegi állásáról (főleg a Hviezdoslav múzeum problematikájáról és prozódiai kérdésekről), *Juraj Špitzer*-rel különböző kultúrpolitikai kérdésekről és készülő Štúr-filmjének magyar vonatkozásairól, *Viktor Kochol*-lal a Štúr-iskola költőinek továbbkutatási lehetőségeiről, *Ján V. Ormis*-szal a sajtó alatt levő legújabb bibliográfiákról s i. t. Prágában megbeszélést folytattam *Karel Krejčí* professzorral a cseh-magyar irodalom történeti kapcsolatok lehetőségeiről, Pozsonyban *Ján Smrek*-kel és más szlovák írókkal a magyarból szlovákra való műfordítás problémáiról, *Ján Caplovic*-csal a régi szlovák irodalom néhány kérdéséről, Alsóokubiban *Elena Hégrová*-val, a Hviezdoslav-múzeum igazgatójával Hviezdoslav-problémákról, Martinban *August Banik*-től kaptam kutatásaim szempontjából rendkívül értékes tanácsokat és *Rudo Brtán*-nal Samuel Rožňay szlovák író magyar műfordításairól beszélgettem (e tárgyban írott cikke fordításomban megjelent a ItK 1957. 4. számában) s végül Eperjesen *Ervin Lazar*-t kerestem fel, akivel a Jonás Záborszky és egyáltalában az eperjesi magyar-szlovák kapcsolatok körül felmerülő problémákat vitattam meg. Részt vettem a *Rudo Brtán* 50. születésnapja alkalmából rendezett ünnepi vacsorán. Részt vettem és tolmácsoltam a Szlovák Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézetének a XIX. század magyar-szlovák kutatási problémáit tagláló értekezetén, ahol *Szaunder József* a népiesség, *Rejtő István* a kritikai realizmus problémáiról adott elő, én pedig a szlovák-magyar kulturális kapcsolatok kutatásának a módszereiről adtam vázlatot. A három előadás meg fog jelenni a Slovenská Literatúra 1958. 1. számában. Előadásainkat élénk vita követte, amelynek a központjában elsősorban *Szaunder József* fejtegetései állottak. Ezenkívül előadást tartottam a pozsonyi Csemadokban a magyar-szlovák irodalmi és kulturális kapcsolatokról a reformkorban, amelyet kb. 50—60 ember hallgatott meg.

3. A pozsonyi liceumi levéltárban Krman Dániel kéziratait leltároztam fel a magam számára s keresztyén egyháztörténetét néztem át, főleg annak földrajzi és politikai történeti részeit jegyzeteltem ki. Az egyetemi könyvtárban feldolgoztam, illetőleg kijegyzeteltem egész sor Kollárra és Hviezdoslavra vonatkozó monográfiát és folyóiratcikket, amelyek itthon nem találhatók meg. Prágában Kollár levelezését olvastam végig és jegyzeteltem ki, átnéztem a Brábek-hagyatékot, valamint több magyar vonatkozást: Eötvösnek Palackýhoz írt levele, Toldynak Hankához írt levelei, valamint Gyarmati Sámuelnek Jozef Dobrovskýhoz írt levele az említendők itt. Alsóokubiban megnéztem a Hviezdoslav-múzeumot, egyrészt magában a Hviezdoslav-múzeumban és levéltárban, másrészt pedig a színhelyekre tett kirándulásokkal egész sor adatot gyűjtöttem a költő életéről, készülő Hviezdoslav-tanulmányom számára feldolgoztam újabban előkerült magyar verseit s átnéztem könyvtárát, valamint levelezését. Martinban Hviezdoslav magyar zsengeit, Kollár-leveleket és számos szlovákra fordított magyar klasszikust találtam. A talált anyagot kellő sorrendben mind fel fogom dolgozni, egyedül a Brábek-anyag feldolgozását, ill. kutatását tekintem távolabbi feladatnak.

5. Kutatótamról az Intézet Világirodalmi Osztályán számoltam be 1957. november 19-én. A beszámoló cikk formájában megjelent az ItK 1957. 4. számában.

6. Hviezdoslav kéziratokról, családi címeréről s életének egy-egy mozzanatáról készült fényképeket (fényképmásolatokat) Alsóokubiban, a Hviezdoslav-múzeumban és Martinban, a Maticában kaptam, azok birtokomban vannak.

Sz. L.

Tóth Dezső tanulmányútja Lengyelországban

Háromhetes (1957. október 22-től november 13-ig tartó) lengyelországi tanulmányutam során a lengyel romantika-kutatás jelenlegi állásáról, eredményeiről tájékoztattam. Varsói, ill. krakkói tartózkodásom során a kérdéssel kapcsolatban beszélgetéseket folytattam *Zdzisław Libera*-val, a varsói egyetem tanárával, a filológiai kar dékánjával, aki elsősorban a szentimentalizmus problémáival foglalkozik, *Kazimierz Wyka*-val, a krakkói Jagelló egyetem tanárával, a lengyel Irodalomtörténeti Intézet igazgatójával, aki a romantika kérdéseinek egyik legjobb marxista szakértője, *Henryk Wolpe*-val, a varsói egyetem tanárával, de főként az Irodalomtörténeti Intézet közép és fiatal kádereivel, akik részletesen tájékoztattak a romantikafelfogás történeti alakulásáról, az érdemi vitakérdésekről s akikkel magukkal is igen kimerítő és hasznos eszmecsere volt alkalmam több ízben folytatni. Különösen segítségemre volt *Stefan Treugutt* az Intézet adjunktusa, kandidátus, *Zabicki Zbigniew*, az Intézet tudományos munkatársa és *Billip Witold* aspiráns. Egy alkalommal az Intézetben rövid referátumban számoltam be a magyarországi romantika-kutatás helyzetéről, eredményeiről s mintegy nyolc kérdésben összegeztem a számomra legérdekesebbnek vélt problémákat — s ennek alapján a megbeszélésen igen tanulságos és érdekes vita alakult ki. — Utam eredményeiről — amelyek elsősorban a romantika és realizmus, valamint a lengyel és magyar romantika viszonyára s különösen Mickiewicz és Vörösmarty romantikájának összevetésére vonatkoztak, az Intézet XIX. századi osztályán tartottam részletes referátumot s tanulságaim nagyrésztét most megjelent Vörösmarty monográfiámban értékesítettem.

T. D.

A magyar-szovjet kulturális, egyezmény keretében négy hetet töltöttem a Szovjetunióban, 1957. szeptember 24-től október 23-ig, ebből öt napot Leningrádban, a többi Moszkvában. Tanulmányutam során meglátogattam a Szovjet Tudományos Akadémia moszkvai és leningrádi irodalomtörténeti intézeteit, valamint a két egyetem világirodalmi tanszékeit. Leningrádban az Orosz Irodalmi Intézet (Puskin-Ház) könyvtárában dolgoztam, Moszkvában a Gorkij Világirodalmi Intézet könyvtárán kívül az egyetemi, akadémiai és Lenia-könyvtárakat látogattam.

Moszkvai tartózkodásom első napján részt vettem a Gorkij Világirodalmi Intézet Walter Scott emlékünnepején s itt megismerkedtem több vezető anglistával, köztük R. M. Szamarin és A. A. Jelisztratova professzorokkal. Szeptember 27-én Szamarin professzor az egyetemen rendezett összejövetelt, amelyen V. V. Ivasova professzor, a modern irodalmi tanulmányok vezetője mellett több fiatal kutató (D. Urnov, A. T. Parfjonov, N. A. Zsuravljova, A. T. Nyikolenko) is megjelent, akik tájékoztattak munkájukról és a kutatás közben felmerült problémákról. Moszkvában ezenkívül megbeszélést folytattam A. A. Anyiksz professzorral, az angol dráma-kutatás egyik vezető szakértőjével, valamint A. N. Nyikoljukin-nal, a chartista irodalom kutatójával, aki különösen segítségemre volt a nehezen hozzáférhető régebbi szakirodalom beszerzésében.

Leningrádban a nyugati irodalmak kutatói M. P. Alekszejev akadémiai levelező tag, a Puskin-Ház osztályvezetője köré tömörülnek. Itt részt vettem a modern nyelvi tanszék értekezletén, amelyen a szemináriumi munka folyó évi programját beszélték meg, magam pedig tájékoztattam a jelenlevőket a budapesti angol tanszék munkájáról. Az elnöklő Alekszejev professzor mellett az értekezleten többek között Je. I. Klímenko, N. Ja. Djakonova, Ju. D. Levin és Ju. V. Kovaljov anglista kutatók vettek részt. A. A. Szmírnov professzorral, a szovjet Shakespeare-kutatók nesztorával betegsége miatt személyesen nem találkozhattam, de megküldte újabb munkáit, s hazatérésem óta levelezésben állok vele.

A személyes kapcsolatok megteremtése mellett legfőbb feladatomnak a hatalmas, arányú szovjet anglistikai kutatásban való tájékozódást tartottam. A bibliográfiai gyűjtése mellett főleg szűkebb szakterületem, az angol reneszánsz dráma anyagába mélyedtem bele, s munkám egyik eredményeként tanulmányt készülok írni a Shakespeare-kép fejlődéséről a szovjet irodalomtudományban. A magammal hozott anyagból ismertetések és szemlecek készülnek folyóirataink számára az angol parasztköltészetről, a chartista irodalomról, a korai XIX. századi angol irodalom stílusproblémáiról, a moszkvai fiatal kutatók tanulmánykötetének angol tárgyú cikkeiről (Godwin, Shaw, O'Casey), valamint Mihajlovról, Petőfi első orosz fordítójáról. Magam recenziót írtam Alekszejev könyvéről, amelyben Thomas More Utópiájának szláv forrásaival foglalkozik, és szemlecekben készülök összefoglalni az újabb szovjet Byron-kutatás eredményeit. Meg kell jegyezni, hogy a magammal hozott anyag folyamatosan bővül. A látogatásom alatt megismert szovjet tudósok legtöbbjével levelezésben állok; legújabbban pl. Alekszejev professzor küldte el a Szovjetunióban található Voltaire-levelek akadémiai kiadását. A kötet feldolgozására Gyergyai Albertet és Nyirő Lajost kértem fel.

Ezzel kapcsolatban szeretnék utalni arra, mennyire fontosnak tartom, hogy az egyéb nyugati irodalmak hazai kutatói is betekintést nyerjenek a szovjet irodalomtudomány módszereibe és eredményeibe. Szükséges továbbá, hogy állandóan tájékozva legyünk a Szovjetunióban folyó irodalomtudományi kutatásról, elsősorban a Szovjet Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Alapkönyvtárának kiadásában havonként megjelenő jegyzék és az 1957. áprilisában megindult kitűnő folyóirat, a „Voproszi Lityeraturi” recenziós, bibliográfiai és krónika-rovata alapján. Gondoskodni kell arról is, hogy a szovjet kiadványok megfelelő visszhangra találjanak folyóirataink kritikai rovatában, s másrészt, hogy a szovjet tudományos közvélemény is értesüljön a nálunk folyó irodalomtörténeti munkáról. Ebben a tekintetben fontos szerep vár a nyelvi elszigeteltségünket leküzdő Acta Literariára, de többi irodalomtörténeti folyóiratunkban is elengedhetetlen a fontosabb cikkeknek világnyelveken történő összefoglalása.

Megjegyzem még, hogy a Szovjetunióban szerzett tudományos tapasztalataimról az MTA Irodalomtörténeti Intézetének 1957. november 18-i plenáris értekezletén és az ELTE Bölcsészettudományi Karának december 2-án tartott kari tanácsülésén számoltam be. Az előbbi beszámoló keretében foglalkoztam a szovjet irodalomelmélet néhány időszerű kérdésével, s ez szemlecek formájában jelenik meg az Irodalmi Figyelőben.

Sz. M.

T A R T A L O M

<i>Esze Tamás</i> : A kurucok Mátyás-drámája	1
<i>Csapodi Csaba</i> : Zrínyi-levelek, amelyeket nem Zrínyi írt	19
<i>Heckenast Gusztáv</i> : II. Rákóczi Ferenc könyvtára (1701)	25
<i>Kovács Győző</i> : Az érzékenység poétája (Ányos Pál)	37

Kisebb közlemények

<i>Hernády Ferenc</i> : Petőfi Mohácson	44
<i>Hegedűs József</i> : Megjegyzések Szenczi Molnár Albert nyelvészeti munkásságához ...	45
<i>Herepei János</i> : Apáczai Csere, Nagyajtai Cserei	52
<i>László János</i> : A titokzatos sályi felirat megfejtése	57
<i>Nagy Miklós</i> : Jókai egy elbeszélésének párhuzama a népköltészetben	64
<i>Mátyás Ferenc</i> : Ady és Csinszka a lőrinci Boncza-házban	65
<i>Koltay-Kastner Jenő</i> : „A néma levente” meséje	67

Adattár

<i>Kovács Sándor</i> : Szepsi Csombor Márton versei	70
<i>Kiss Sándor</i> : Egy vers 1701-ből	77
<i>Gyallay Domokos</i> : „István öcsém” levele	78
<i>Scheiber Sándor</i> : Arany János két levele Nagy Miklóshoz	80
<i>Temesváry Ferenc</i> : Gyulai Pál ismeretlen kézírata	81

Szemle

<i>Szekeres László</i> : Nacsády József: Mikszáth szegedi évei	84
<i>Vargha Kálmán</i> : Beszélő házak	89
<i>Scheiber Sándor</i> : Hegedűs András: Arany János a katedrán	92
<i>Gergely Gergely</i> : Komlós Aladár: Irodalmi ellenzéki mozgalmak a XIX. század második felében	93
<i>V. Kovács Sándor</i> : Középkori magyar írások, ...	97
<i>Péter László</i> : Kozocsa Sándor: A magyar irodalom bibliográfiája 1954	99

Az Intézet életéből

Az Intézet egyes osztályainak vitái és értekezletei 1957-ben	103
Az Intézet külföldi vendégei 1957-ben	106
Az Intézet munkatársainak külföldi tanulmányútjai 1957-ben	107

СОДЕРЖАНИЕ

<i>Т. Эсе</i> : Курцкая драма «Матнаш»	1
<i>Ч. Чаподи</i> : Письма Зриньи, которые же исходят от Зриньи	19
<i>Г. Хекенаст</i> : Библиотека Ференца Ракоци II. (1701)	25
<i>Дь. Ковач</i> : Поэт чуткости (Пал Аньёш)	37

Краткие сообщения

<i>Ф. Хернади</i> : Петефи в г. Мохач	44
<i>Й. Хегедюш</i> : Занежания к языковедческой деятельности Альберта Сенци Мольнар	45
<i>Я. Хереpei</i> : Апацаи Черс, Надьайтаи Черс	52
<i>Я. Ласло</i> : Расшифровка загадочной надписи из с. Шай	57
<i>М. Надь</i> : Параллель одного рассказа Йокана в народной поэзии	64
<i>Ф. Матьяш</i> : Ади и Чинска в доме Бонца с. Лёринц	65
<i>Е. Колтаи-Кастнер</i> : Фабула пьесы «Немой Витязь»	67

Документация

<i>Ш. Ковач</i> : Стиси Мартона Сепши Чомбор	70
<i>Ш. Киши</i> : Один стих из 1701 г.	77
<i>Д. Дьаллаи</i> : Письмо «Моего Брата Иштвана»	78
<i>Ш. Шейбер</i> : Два письма Яноша Арань к Миклошу Надь	80
<i>Ф. Темешвари</i> : Неизвестная рукопись Пала Дьюлаи	81

Ára: 12,— Ft

Előfizetés egy évre 40,— Ft

Обзор

<i>Л. Секереш: И. Начади: Годы Миксата в г. Сегед</i>	84
<i>К. Варга: Говорящие дома</i>	89
<i>Ш. Шейбер: А. Хегедюш: Янош Арань на кафедре</i>	92
<i>Г. Гергей: А. Комлош: Литературные движения оппозиции в второй половине XIX-ого в.</i>	93
<i>Ш. В. Ковач: Средневековые венгерские письма</i>	97
<i>Л. Петер: Ш. Козоча: Библиография венгерской литературы 1954 г.</i>	99

Из жизни института

Диспуты и конференции отделений института в 1957 г.	103
Иностранные гости института в 1957 г.	106
Заграничные научные командировки сотрудников института в 1957 г.	107

INHALT

<i>T. Esze: Das Matthias-Drama der Kurutzen</i>	1
<i>Cs. Csaba: Zrinyi-Briefe, die nicht von Zrinyi stammen</i>	19
<i>G. Heckenast: Die Bibliothek von Franz Rákóczi II. (1701)</i>	25
<i>Gy. Kovács: Der Poet der Empfindsamkeit (Über Pál Ányos)</i>	37

Kleinere Mitteilungen

<i>F. Hernády: Petőfi in Mohács</i>	44
<i>J. Hegedüs: Bemerkungen zur sprachwissenschaftlichen Tätigkeit von Albert Szenczi Molnár</i>	45
<i>J. Herepei: Apáczai Csere, Nagyajtai Cserei</i>	52
<i>J. László: Die Lösung der rätselhaften Inschrift von Sály</i>	57
<i>M. Nagy: Parallele einer Erzählung von Jókai in der Volksdichtung</i>	64
<i>F. Mátyás: Ady und Csinszka im Boncza-Haus von Lőrinc</i>	65
<i>J. Koltay-Kastner: Die Fabel des »Stummen Degene«</i>	67

Daten und Beiträge

<i>S. Kovács: Márton Szepsi Csombors Gedichte</i>	70
<i>S. Kiss: Ein Gedicht aus 1701</i>	77
<i>D. Gyallay: Der Brief »Brüderleins István«</i>	78
<i>S. Scheiber: Zwei Briefe von János Arany an Miklós Nagy</i>	80
<i>F. Temesváry: Ein unbekanntes Manuskript von Pál Gyulai</i>	81

Rundschau

<i>L. Szekeres: J. Nacsády: Mikszáth Jahre in Szeged</i>	84
<i>K. Vargha: Sprechende Häuser</i>	89
<i>S. Scheiber: A. Hegedüs: János Arany auf dem Katheder</i>	92
<i>G. Gergely: A. Komlós: Literarische Oppositionsbewegungen in der zweiten Hälfte des 19. Jhs</i>	93
<i>S. V. Kovács: Mittelalterliche ungarische Schriften</i>	97
<i>L. Péter: S. Kozocsa: Bibliographie der ungarischen Literatur 1954</i>	99

Aus dem Leben des Instituts

Die Erörterungen und Konferenzen der einzelnen Abteilungen des Instituts in 1957... ..	103
Die ausländischen Gäste des Instituts in 1957	106
Die Studienreisen ins Ausland der Mitarbeiter des Instituts in 1957	107